

Andrea Tompa (Maďarsko)

Narozena 1971 v Kluži, od r. 1990 žije v Budapešti. Vystudovala ruštinu, disertaci psala na téma Divadlo a teatralita v tvorbě V. Nabokova. Je šéfredaktorkou časopisu Színház (Divadlo) a šéfkou Cechu divadelních kritiků. Autorka několika románů, ten první, *A hóhér háza* (Katův dům, 2010), se odehrává v Rumunsku před pádem železné opony, čtvrtý, *Haza* (Vlast), vyšel v červnu 2020 a pojednává příběhy lidí, kteří opustili svoji vlast.

kapitoly z románu *Vlast (Haza)* přeložila Simona Kolmanová

Měděný květ

Tělo odejde, ale už nemá čas přijít jinam. Zatímco se domlouvá hmota s hmotou, tělo s viditelným světem, rychle ubíhající, nadmíru náročný čas uplyne. Toto tělo už nedokáže přijít. Přestože ji každý obdivuje; matka přijela do nové vlasti v šedesáti sedmi letech. Dítě ji povzbuzovalo, pomáhalo jí, i když v balení a likvidaci se jí pomoci nedalo.

Matka začala balit deset měsíců předtím než těch málo, zato pečlivě vybraných kousků nábytku, několik beden s knihami a kuchyňskými potřebami konečně naložili na korbu nákladního auta, na závěr pak posadili do vozu i ji, a tak jednoho únorového dne dorazila do uspořádaných podmínek, to jest do čerstvě vymalovaného bytu na sídlišti pozůstávajícího z jednoho a půl pokoje s halou. Z uspořádaných podmínek do jiných uspořádaných podmínek. K bytu patřilo i místo ve sklepě.

– Měděný květ. Tady se jí říká měděný květ – vysvětluje, když ji navštíví v novém bytě a přinese kytici ostálek neboli cínií.

– Měděný květ – odpoví matka, vůbec ne tázacím, ale oznamovacím způsobem, s mírným odstínem rozhořčení, jako by jí vyšel z úst nějaký nesmysl, nějaké přerývání nebo úplná hloupost.

Jak někdo může říkat měděný květ něčemu, co je ve skutečnosti cínií. Teatrální pobouření, hraný protest. To je její nový, zdejší hlas: hlas udivený a odmítavý.

Ten měděný květ by mohla ještě stupňovat. Protože cíni se jinde, ve východních oblastech, říká přímo turecký vrkoč. Touhle kapkou jevištního hněvu matka jednoznačně signalizuje, že sem sice přijela, už navždycky, ale to ještě neznamená, že bude cíni říkat měděný květ. Tady ani voda není k pití. Ne-ní kpi-tí, slabikuje nesmiřitelně.

Na setkání spolužáků s použitím téhož teatrálního slabikování vykládají manželé Szabovi, že není k pití. A je nepochopitelné, že ji poslušně pijí obyvatelé celého velkoměsta, kteří sami sebe vraždí, protože nemají ponětí, jaká je dobrá pitná voda. Zdejší voda je mrtvá, bez chuti.

Jejich rodiče spolu mimochodem chodili do školy, tedy paní Szabová a její matka. Szabovi i polévku vaří z pramenité vody, říkají, jednou týdně chodí s konvemi k Pramenu svatého Ducha. No, to je voda, jak má být, říkají, z té vaří i jehněčí polévku. Jednou k nám přijď, zvou ji, z té je polévka opravdu jako doma, samozřejmě, dodávají, jen když se podaří koupit pořádné maso a zeleninu, protože to tady taky není zrovna lehké, několikadenní jehně a pastinák, pastinák, to

je tady neznámá věc. Nebudeš mi to věřit, ale když chceš halal, musíš do obchodu! Vyslovuje to hálál. Představ si, že tam, co bydlíme, je v každé ulici jeden halal, věřila bys tomu? Kdy se to tak rozmnožilo? A co je nejzvláštnější, na to jsme přišli poměrně nedávno, vyprávějí Szabovi na srazu, že estragon tady mají úplně jiný. Ukázalo se, že jsou dva druhy, jeden nestojí vůbec za nic, nemá prostě estragonovou chuť, můžeš dát do jehněčí polévky třeba pět snítek, žádnou chuť to mít nebude, vykládá Marie, přijď jednou k nám, aspoň mi podepíšeš svoje knížky, a my ti uvaříme pravou jehněčí polévku jako doma. Szabovi přijeli o deset let později než ona. Děcko se jim narodilo ještě doma, říkají. Viditelný svět se na cestujícím veze přilípnutý jako kulička lopuchu. Vezmi mě s sebou, volá voda. Domácí vzduch. Domácí zima. Vezmi mě s sebou, přibíhá zakysaná smetana, tvaroh a cíníe. Vezmi mě s sebou, nikomu mě nedávej. Nic jiného neznej. Jiný svět není.

A její matka se stěhuje do nového bytu, jeden a půl pokoje s halou. Jeden a půl? ptala se tím svým novým hlasem, hlasem odporu, půlpokoje? ujišťovala se, když byt kupovali. Za celých svých dlouhých a těžkých šedesát, přesněji řečeno šedesát sedm let ještě o žádném půlpokoji neslyšela. Slyšela o suterénu, obývací, pokojíčku, parádní světnici, mansardě, slyšela taky o pokoji se stravou, ale o půlpokoji nikdy v životě. Matka vejde do polovičního pokoje, potácí se, v ruce má vázu s měděným květem a zeptá se tak hlasitě, jako by její burácení mělo patřit lidem žijícím v protějším bloku, protože její dům hoří a ona se musí rychle zachránit, cos to říkala, jak se jmenuje tady ta kytka, ta cíníe. Kterou mimochodem na trhu ještě nikdy neviděla, a to byla i na zdejším trhu, tady na tom jejich i ve všech ostatních obvodech, ale fakt je, že tady neprodávají nic, co by ona znala. Bojový pokřik v novém, nepřátelském světě.

– Měděný květ – říká bezbarvým hlasem. Měděný květ, jinak též cíníe, ve východní části země turecký vrkoč. Někde se jí říká mládenecká růže. Nádherný měděný květ. Má tisíc jmen jako všechno, co bylo stvořeno.

Možná neměla kupovat právě tohle, raději něco starého a známého i pro její matku. Z čeho se vystěhovala. Je to pomalu sedm let, co se matka odstěhovala z domova.

Těla se stěhují. Za tak dlouhou dobu se všechny buňky vymění. Její tělo už v nové vlasti změnilo buňky mnohokrát. Možná už se úplně vyměnila. Adaptovala. Že by už vůbec nebyla tím člověkem, který tenkrát odešel? Už i na buněčné úrovni je úplně jiná? Kolik času mají buňky její matky? A duše? Kolik času potřebuje duše?

Tělo. Tělo Andreje Tarkovského leží v kostele Sainte-Geneviève-des-Bois u Paříže. Domů se nevrátí.

Tělo se domů nevrátí. Jenom filmy. Tělo odejde. Tělo se domů nevrátí. Hmota jako by promlouvala jasněji. Cestování duše je neuchopitelnější. Odchází a přichází zpátky, trvá to jen okamžik. V jediném dlouhém snu. Kdy se bude matce zdát o zdejším světě? O tom novém světě, kterému nikdy nebude říkat domovina? Občas jí matka celá vyděšená zavolá, že se jí o ní zdálo něco zlého. Něco se jí stalo, nějaká strašlivá věc. Ne, říká na uklidněnou, jsem v pořádku, ráno mě nikdy nevolej, protože píšu. Ten sen je o tobě. Ale matka už jí žádný další sen nevypráví. Nový svět pro ni zůstává nebezpečný a nepředvídatelný.

– Já si na to už nebudu umět zvyknout – konstatuje matka nezvykle tlumeným hlasem, úplně potichu, chmurně a čistě.

Jako suchý listopadový den. Obklopuje ji nejlepších z viditelných světů, jakým ji byli schopni obdarovat.

– Já si na to, co je tady, už nebudu umět zvyknout – upřesňuje.

Snad by místo toho také mohla říci nechci, nejsem schopná, nebo že už na to ani není čas, vždyť buňkám zbývají na úplnou výměnu nanejvýš jeden dva cykly, jestli vůbec. Už to nemá smysl, já už si zvykat nemusím. Jednoznačná řeč, železná košile se obvykle za takovou dobu neukuje. Nebylo by správné matku utěšovat, pomyslí si, nebylo by správné brát jí poznání, brát jí její lpění, pro matku je to teprve prvních sedm let, sedm let, to je nic, i když se v člověku vymění všechny buňky, sedm let, to je pouhý úvod, expozice, pouhé uspořádání světa věcí, půlpokoj, voda, zakysaná smetana, estragon, tvaroh, rajčata, muškát, párky, voda, mrtvá voda, sedm let, to jsou jen zápasy viditelných světů. Nebylo by správné vykolejit matku z jejího smutku. My potřebujeme tvůj smutek, tvoje stáří, tvoje nitro, kterým nejde hnout, pomyslí si. Potřebujeme tvoji nostalgii, cínii, tvoji paměť. – Kam to mám dát? – ptá se později v ruce s vázou, kterou jí dala matka, pak na ni zapomněla a ona ji pořád držela, celou dobu držela v ruce tu těžkou a masivní křišťálovou vázu z domova, kterou matka dostala, když odcházela do důchodu, a bylo do ní vyryto její dívčí jméno.

Kam má dát ty bezejmenné, přes jména se přenášející fialové, žluté, oranžové a růžové tuhé květiny s pravidelnými okvětními lístky. Matka jí vázu vezme, je plná, vyšpláchne z ní trochu vody, ale nevšimne si toho, nevidí, nevnímá, ovšem možná je to také naprosto nepodstatné. Přenesení ji do velkého pokoje, který je jen o malinko větší než ten poloviční, zato je celý. Půlpokoj k ní těsně přilíná jako příliš malá rukavice, všechno už je jí tu těsné. Tento svět je jí těsný.

Lech lecha

Ted' odchází, ted', když se psí víno konečně vyšplhalo až na vršek požární zdi sousedního pětipatrového domu. Podzimní dny jsou teplé, listí rostoucí v chumlu letos poprvé začalo červenat. Ted' odchází, když se na dvoře konečně uvolnilo opravdu skvělé, slunečné i větrné místo na sušení prádla. Ted' odchází, když byl poražen poslední dobou už hodně nebezpečný, ztrouchnivělý akát, který jen špinil své okolí, a na jeho místě se objevila sluncem zalitá mýtinka, na které suší prádlo tak, že během dne sleduje pohyb světelné skvrny a sušák posunuje za ní. Ted' když věci našly svůj definitivní klid a pravé místo. Matce je šedesát sedm a v tom věku se vystěhuje.

Lech lecha, vyzval Hospodin Abraháma. Vyjdi sobě, Abrahám tedy vyšel. Bylo mu tehdy pětasedmdesát. A vyplatilo se mu to: Proslavil se, narodilo se mu dítě, zbohatl, a co je hlavní, stal se z něho prorok. V sedmdesáti pěti letech. Jednou z deseti zkoušek Nebeského otce je lech lecha. Odchod z domova. Tak tedy lech lecha. Matce je sedmašedesát. Ať tak, či onak, oba, Abrahám i její matka, vyšli sobě kvůli dětem.

Starý rodinný dům prodali špatně, za nejhorší možnou cenu. Parcela, tedy půda, na které stál, měla slušnou hodnotu, ale dům, s přihlédnutím k jeho stavu, nestál za nic, tudíž obojí dohromady se mohlo prodat za jakoukoli částku, kterou byl kupec ochoten zaplatit. Pozemek byl ovšem příliš úzký, než aby se na něm dal postavit větší bytový dům. Dlouhá léta se jej pokoušeli prodat, od chvíle, kdy se v tomto náhle rozrostlém městě, jemuž ubývalo, ale i přibývalo obyvatel, ovšem jeho dynamický růst byl jednoznačný, ceny nemovitostí pomalu začaly šplhat nahoru. Matka se chtěla prodeje chopit sama, nic nesvěřit realitnímu makléři, dala inzerát do místních novin a do okna vedoucího do ulice vlepila rukou pečlivě psané oznámení, že dům je na prodej. Papír později nahradila ručně psaným inzerátem v angličtině, který jí vnuk hláskoval do telefonu – protože co kdyby se o koupi zajímal cizinec. Ale kupec se objevil až za čtyři roky, nebo spíš skoro za pět let, do měsíce zaplatil a na předání domu, ve kterém matka strávila bezmála sedm desítek let, zbyly podle smlouvy tři měsíce. Součástí dohody bylo, že sklep a půdu není nutné vyprázdnit, i nábytku tam mohou nechat, kolik chtějí, konkrétně ten, co už nepotřebují, kupec dá všechno odvézt. Musí dům prodat, musí odejít. Její dítě jí řeklo, aby šla, aby sobě vyšla. Aby už nedělala průtahy. Aby běžela. Její rodina, její vnuk, všichni jsou pryč. Má prodat dům a jít. A ona jde. Ona teď odchází.

– Živá zvířata tu zůstat nemohou – prohlašuje žena kolem čtyřicítky při druhé návštěvě, když už nese v hotovosti zálohu.

Chlapeček v tmavomodrých kalhotách a ve svetru s emblémem školy, do které chodí, syn budoucích majitelů, hladí velkou šedou kočku s krátkou srstí.

Matka se neprosí o pomoc, balí sama. Odnáší si krabice z potravin na rohu, vyndá všechno ze skříní a pakuje. Většinu nábytku – stará křesla a divany, židle a prošlapané koberce – natahá doprostřed pokoje. Skříň, jídelní stůl, toaletní stolek – do nového života jí stačí málo nábytku. V ulici, která dříve vedla po okraji města, dnes už je ale považována za součást centra, ze starých obyvatel už skoro nikdo nebydlí; zemřeli, přesídlili do domova pro seniory, zabočili z ulice ke svým dětem nebo do náruče smrti. Je tu restaurace, alternativní divadlo, kanceláře poskytovatelů různých služeb, americká modlitebna. Řadu let jezdily ulicí i nákladáky, dokud odtud nebyly vykázaný, kdykoli kolem přejel dunící tirák, dům se otřásal v základech, cihly a okenní tabulky se vyvíklaly. Na křižovatce dvou hlavních cest se hustota provozu nesnížila. Tichá ulice vydlážděná ještě před padesáti lety klasickými dlažebními kostkami se změnila v nebezpečné náměstí, přes které přejít se v době ranní dopravní špičky rovnalo husarskému kousku. Matka se bála jen o kočku, která samostatně chodila ven, a neustále jí byla v patách. I v noci ustával provoz velmi pomalu, když přijelo dítě na návštěvu, nemohlo spát ani se zacpanýma ušima.

– Hotový New York – prohlásilo.

New York byl spíš nepřetržitý tupý hukot, všezahalující hluková pokrývka, přízemní mlha, pod kterou město spí. Tahle ulice ale dostávala nepravidelné vlny záchvatů sílícího a po chvíli slábnoucího burácení. Cizinec si ani na jedno z toho nedokáže zvyknout. Někdejšímu dítěti už to bylo cizí, pro vnuka to byla dobrodružná daleká země.

Nákladní auto vyjíždí v pátek a osobní auto s matkou, s ní a šedou kočkou do hodiny po ukončení balení. Oba vozy zajišťuje stejná firma, jsou na to specializovaní, jsou černými anděli

odjíždějících a pomáhají jim v cestě za velkou louží.

Ve čtvrtek večer si zajdou na večeři do restaurace, nově otevřené v sousedství. Podnik je nabitý k prasknutí a hlučný, naplňují jej veselé mladé stolní společnosti, není slyšet vlastního slova. Poslední večeře.

Matka začne mluvit, její stížnost se hromadí z kapek, mlhy a stékajících praménků, rozběhne se po kamení, sílí a nabývá, dostává pořádný elán, hladina stoupá, vzedme se jako rozvodněná řeka, kterou nelze zastavit, a strhává s sebou i němého posluchače. Stěžuje si na inženýrské sítě, na úřady, kde musela ohledně prodeje domu a stěhování vyřídit všelijaké věci, stěžuje si na přátele, s nimiž se nerozloučila, protože na to nebyl čas, ale stejně se ještě uvidí, vždyť ona zase přijede, nic není navždycky. Já neumru, prohlásí, stěžuje si na sousedy, kteří se moc vyptávali a nešetřili radami, případně zemřeli, nebo jsou v domově pro seniory a hledí už jen prázdným pohledem jako krotké rostliny, stěžuje si na nemluvné stěhováky v černých pracovních overalech, kteří balili a řekli si o nekřesťanské peníze, na nové kupce, kteří nad vším ohrnovali nos, i nad okapem, který se loni opravoval, na krabice nevalné kvality, za které musela platit, na bolest v kříži, v nohou, na pedikérku, která měla moc naspěch, na starý život, na nynější život a na každý další život. Nezastavitelná slova bobtnají, rozlévají se v oceán, který unáší a odplaví celou večeři a také objednaný koňak, Camus, Remy Martin, Martell, Hardy – odříkává číšník. Já se v tom nevyznám, objednej to sama, říká matka, dřív jich tolik nebylo, bručí, prostě sis dala koňak. A přinesli ti koňak. To když byl svět ještě známý a vyzpytatelný. Po večeři si matka dává sklenici vína, chtěla by sladké, ale číšník lituje, sladké víno oni nemají. Při víně si dále stěžuje, ale velká voda pomalu ustupuje, odplavené balvany a klády se valí dál, vzdalují se na vlnách, vody i kamení se unavily, už znepríjemňují život jen vzdáleným krajům, někde v dálce se ještě nahromadí a zahradí vodě cestu. Bolest se vrátila do pomalého, slabě oddechujícího, tiššího koryta. Zatímco to z matky proudilo, ona postupně vyzkoušela místní piva ve třetinkových lahvích, vypila tři rychle za sebou, a ještě si objednali pizzu, ta byla dohromady pro všechny.

– Všecko se spraví. Nemůžeme tě tu nechat. Samotnou. V tom baráku. Nemůžeš tady zůstat. Nemůžeme jezdit tisíc kilometrů. Ani tvoje vnouče. Abychom tě viděli.

Nakonec si dali ještě sklenku, poslední lok, než to zašpuntujem, to říkal vždycky tvůj otec, ještě skleničku nakonec. Ale na konec čeho. A na začátek čeho. Doma už si člověk může jen lehnout do krátkého spacáku z dětství, který tam pak taky nechají. Horká láva řeči už sotva doutnala.

– Tak putujem dál, nebo špuntujem, mami?

Alkohol jí nateče nejdřív do nohou, pak se jí rozlije po celém těle, tělo jí změkne a rozmaže se, zavalí ji matčin žalující hlas, který v tom hluku v restauraci skoro neslyšela. Poslední, už skomírající křivda se týká povinného očkování a pasu pro kočku, dále pak boxu na nošení koček, vystlaného starými ručníky. Rozlité vody usychají a mění se opět na nízké mraky, z nichž slabě mrholí.

Ten večer ji opět pokouší Satanáš a vítězí, lehá si, aniž si vyčistila zuby, jako by se její budoucnost beznadějně ztrácela v mlze, a tak už věcem nepřikládá žádný význam. Ani do

pyžama se nepřevlékne, do dětského spacáku se nasouká nahá.

Než se rozední, získá vše opět jasné obrysy, rozštípnutá nebesa jsou ze střepů znovu slepena a září, od pizzy a pití minimálního množství vody, zato značného množství alkoholu má sucho na jazyku a tupou hlavu, ale tělo teď musí přinutit k práci, nemůže se sesypat. Matka už včera uvařila kávu, stačí ji jen ohřát na kamnech, sedí u velkého stolu, čtyři židle si přece jenom odveze, v naději, že až tam dojedou, dá si je opravit; tuto naději v ní ony židle vzbuzují už odedávna. Dveře jsou zavřené, aby jim kočka zrovna teď nechtěla zmizet, protože do boxu ji šoupnou až v poslední chvíli, až zazvoní špeditéři. Teď už věci nejsou nezvratné. Kdyby se kočka zdejchla, tak počkají, dokud se znovu neobjeví. Zítra se objeví a pak pojedou. Už nejsou osudové věci. Časy se změnily.

Před osmou sedí několik minut beze slova na židlích připravených na cestu. Kdo opouští dům, musí si usmířit ochranného ducha daného příbytku, aby se neurazil a nehleděl za odjíždějícími s hněvem, a kdo se vydává na cestu, má odejít rozvážně, beze spěchu, ne, aby za sebou práskl dveřmi; je záhodno, aby se vzdálil jako realizátor Velkého plánu. Посидеть на дорожку, posadit se před cestou, říkají Rusové, kteří na to mají patřičný výraz, předložka na jako by měnila cestu v prostor, v konkrétní místo, jako by si sedali na tu cestu, na koberec. Na létající koberec. Cesta veze cestujícího.

Ostatní, všichni, kdo tu kdy bydleli, živí i mrtví, stojí a sedí v protějším pokoji, není dost židlí, je jich mnoho. Jsou upravení, svěží a povzbudiví. Babička, dědeček, prababička a úplně vzadu pradědeček, kterého zná jenom z fotografie. Ten snímek je teď zabalený a čeká. Otec a matka – mladá, takřka úplně neznámá žena. Vedle ní miminko s velkýma kulatýma očima – matčin bratr, který brzy zemřel. Všichni jsou nachystáni na cestu.

Koutkem oka vidí, že babička zvedá ruku a mává, jako by se loučila. Snad by se mělo říci matce, že tu jsou. A že je tu i ona, mladší o čtyřicet let, s vosím pasem. Kočka, protože v kuchyni nedostala nažrat, aby to cestou nevyzvracela, hrdě projde středním pokojem, lísá se ke skupině a mňouká. Má hlad. Plete se mezi nohy a vtírá se. Skupina chvíli stojí a pak zmizí.

Matka ještě zabalí špinavé prádlo, noční košile, spodní prádlo, kartáček na zuby, kelímek k němu a pleťový krém.

Dvě minuty před osmou zazní zvonek u dveří. Matka houkne z okna do ulice, že jde otevřít. Lehce popadne těžkou kočku a shora ji strčí do boxu, pak zajistí všechny čtyři stěny. Vrata otevře dokořán, přicházejí tři stěhováci celí v černém a před domem parkuje třítnová dodávka.

Něco jako nový život.

Jazyk v ústech

Cizí jazyk, vlastní cizí jazyk v ústech už probral i s doktorem Rostamem.

Okno v lékařově zelené ordinaci vede do prostorné, hluboké zahrady. Do zahrady u nově postavených řadových domků, ve které stojí tichý dvoupatrový domov pro seniory. Kolem

budovy se nikdy nic nehýbe, jako by ještě nebyla v provozu, nebo jako by už všichni pomřeli. Lampa nad zubařským křeslem, z níž se line ostré světlo, zůstala po předchozím pacientovi rozsvícená a doktor Rostam ho dosud zdvořile nevyzval, aby usedl do pohodlného trávově zeleného křesla, jako by ještě nebylo rozhodnuto, zda přišel proto, aby otevřel ústa, nebo proto, aby se nynější návštěvě vyhnul a jen si domluvil pozdější termín. Doktor Rostam mluví o cenách nemovitostí v okolí, je příšerné, kam až se vyšplhaly. A o posledním zápase, který jsme vyhráli my zelení, ale až po prodloužení, přestože my jsme byli na domácí půdě. Bylo to depresivní utkání, uzavře téma truchlivě. Jak přispívá domácí půda k vítězství, není jasné. – Co je nového? – ptá se nakonec, ale ještě pořád nezve hosta do křesla, zatím spolu mluví jako dva úctyhodní lidé. – A přitom jsme se naposled viděli celkem nedávno. Jaký je náš nový můstek?

Nový můstek je skvělý, svým způsobem, dodává rychle, ale vlastní zuby měl po pravdě řečeno mnohem raději, za ty čtyři desítky let a něco si na sebe ohromně zvykli, i když už se zuby bortily a nechtěly, potvory, dost dobře kousat. Ale nový můstek je uspokojivý, povídá, i bé šestkou nahoře se dá kousat.

Ale kdyby se pan doktor mohl podívat někde tam dole, asi na bé sedmičku, ale není to jisté, možná to bude spíš bé šestka dole na druhé straně, snad by se dal okraj trochu zaoblit. Něco tam překáží. Hlavně když nahlas čte. Jako by to bylo nové, i když na ty zuby jsme vůbec nesahali, přebírá jazyk doktora Rostama. Připadá mu, jako by nějak nebyly jeho.

– A často čtete nahlas? – ptá se doktor chápavě, jako by mluvil se speciálním pacientem, jehož ústní dutina a chrup, který se v ní nachází, vykonává často speciální úkoly.

– Už ne – odpovídá, čtení už téměř vůbec nebere. Právě hlavně kvůli těmhle potížím.

Doktor Rostam dlouho hledá na dolních zadních zubech vpravo rýhy a výstupky, udělá otisk, dokonce tři otisky po sobě, chvíli brousí, obrousí menší stoličku a po pátém pokusu pacient odpovídá, že teď už je to snad opravdu lepší.

Při jedné z dalších návštěv, na kterou se objednal za účelem odstranění zubního kamene, se opatrně ptá, zdali je možné, aby člověku v ústech povyrosl jazyk.

– Jak to myslíte? – ptá se vážně doktor Rostam, který se svými pacienty nakládá jako s hosty, vždycky je bere vážně, jejich otázky zvažuje a zamýšlí se nad nimi.

Prostě se zvětší obvod jazyka. Má pocit, jako by jazyk už neměl v jeho ústní dutině dost místa, vysvětluje.

Při nádorových onemocněních se to stává, odpoví doktor Rostam fádním hlasem, případně když je někde v organismu, nebo třeba i v samotné ústní dutině zánět. Mohl byste si zajít na odběr krve, navrhuje. O žádném nádoru neví, opáčí nejistě. Jako by měl v puse nějaký cizí předmět, říká rozpačitě, ale důvěrně.

– Tohle někdy cítím i já – říká zamyšleně doktor Rostam.

Vyhledne do nehybné zahrady, kde se k sobě korunami naklánějí lípy.

– Já myslel spíš na to, že když jsem se jazyk naučil až ve dvou letech, protože do té doby jsme se doma dorozumívali jazykem farsí... Víte, už jsem vám říkal, že mi byly dva roky, když jsem přijel do téhle země. A mluvil jsem tak nějak nosem, ale můj otec mluvil stejně. Znáte to, jako Cikáni. Já nevím, nejsem jazykovědec, je možné, že perština už je taková, ale možná takhle mluvil jenom můj otec. Později jsem se musel naučit tvořit hlásky v ústech.

Doktor odebírá další otisk.

– Tak já ještě trochu zaoblím tu šestku. A pokračuje ve vyprávění, zatímco beze spěchu pracuje na obrušování stoličky. Když si otevřel vlastní praxi, zašel za odborníkem. Navštívil logopeda, učitele správného mluvení, který na fakultě vyučoval budoucí herce. – A představte si, co mi ten logoped řekl – že prý mluvím dokonale. Doslova tak to řekl: dokonale. Dokonce k tomu dodal, že by byl šťastný, kdyby ti jeho líní studenti, co chtějí být herci, dodržovali stejně přesnou délku samohlásek. A pochválil mi „š“.

– Tak zrovna to „š“ mi hrozně vadí. Zrovna to „š“. Ale není samo – odpoví. Jenže právě u „š“ má takový pocit, když musí od kořene nahrbit celou tu svalnatou část jazyka, že se mu jazyk nevejde do úst.

– Chápu. Tak já z toho ještě kousek uberu. Pochválil mi i dýchání. Víc bych ale neubíral, netroufám si. Nechci zajet pod sklovinu. Ale dobře rozumím tomu, co říkáte. Tu cizost. Já ji taky slyším, myslím tu svoji.

Cizost v jeho ústech ale neustupuje. Nejvýrazněji ji cítí, když musí nahlas číst, když musí na veřejnosti plynule, hlasitě a srozumitelně mluvit. Jeho jazyk připomíná těžkou, nemotornou kouli, která se pohybuje jen s obtížemi a v jednom kuse naráží na bé šestku nebo bé sedmičku, ale taky na nedomrlou, ale napůl vyčuhující bé osmičku, která jako by rovněž měla ostré okraje, ačkoli doktor Rostam se do ní tím svým pomalým, ale kvílivým obrušovačem pustil nakonec nejméně šestkrát, aby okraj zabrousil do příjemného tvaru. Čtený text, jeho vlastní věty, které vyšival tak pomalu a se spoustou okolků, se při čtení stávaly nedostupnými. Nemůže s nimi vstoupit do styku. Zvučná slova, ať už vyřčená nebo přečtená, se rozdrolí na piliny. Rozumíte tomu? Jako by ani nemluvil, ale dělo se něco jiného. Jako by zněl jen nějaký šum v pozadí. Něco jiného. Stejně už ale žádné čtení před lidmi nebere. V divadelním sále, kde ostatní sedí ve tmě a on v nepříjemném světle reflektorů, ani nevidí, ke komu mluví, z šera nezřetelně vystupují jenom tváře diváků z prvních dvou tří řad, a teď do toho přijdou ty věty rozsypávající se jako piliny a trápení s vlastním nepohyblivým jazykem – prostě číst už nechodí. Jsou tu jisté fyzické překážky, konstatuje, podrobněji to rozvést nemůže, tímhle stylem vždycky odpovídá, když ho někdo požádá o vystoupení. – Nemyslíte, že to chceme dělat až zbytečně dobře? – pokračuje doktor Rostam. – To mě napadlo, když jsem mluvil s tím logopedem. Tenkrát jsem začínal pracovat a hrozně mi záleželo na tom, abych všechno dělal bezvadně. S logopedem jsme dokonce nahrávali zvuk a měřili jsme ho, vy určitě víte, vždyť se sám zabýváte jazykem, že to je vědecká disciplína. A když jsme to změřili, logoped podle výsledků konstatoval, že všechno zní přesně tak, jak má, všechno má naprosto správnou délku a hloubku a výšku, už si to vybavuji jen matně, tenkrát ještě nebyly monitory a počítače, nějaký přístroj to zapisoval na papír jako EEG. Všechno bylo dokonalé. Možná právě v tom je ta naše potíž – směje se doktor, který ve žhavém létě vůbec nevypadá jako cizinec, kůži ani vlasy nemá o moc tmavší než člověk, který se v těchto letních dnech opálil na slunci. – Děláme to přehnaně dobře, nemyslíte?

Mohl si klidně dovolit, aby si během dvou, maximálně tří sezení dal velké tmavé amalgámové plomby vyměnit za hezounké bílé. Má ústa obývají ruiny čistější ruiny, jak napsal Brodskij, kterého zajímaly cizí materiály v ústech právě tak jako jiné básníky. Po pečlivém

zvážení by se těžké amalgámy daly nahradit plombami nebo korunkami zvolené barvy – pro něho, jako někdejšího kuřáka, by byla nejvhodnější dvojka – prostě nenápadným cizím materiálem. Neodrazovala ho od toho časová náročnost, ale ani náklady nebo nezáměr o péči o vlastní osobu. Doktor Rostam, který byl pracovně dost vytížený na to, aby si nehledal úkoly navíc, považoval za svou profesní povinnost upozornit ho na to hned při jejich prvním setkání.

– Někdo si dává ty staré plomby vyměnit. Vyndáme, vyčistíme, aspoň se také podíváme, co je pod tím – popisoval perský lékař ve stručnosti průběh zásahu, poté co slíbil, že nasazování můstku dokončí za čtyři návštěvy. – Pokud si to budete přát, dejte mi vědět.

– Je to nutné?

– Možné – odpověděl s důrazem na obě slabiky. Usmál se na něho.

Víc už o tom nemluvili. Někdy ho to napadlo jako možnost, jak by mohl zabít nebo, abychom použili správnější výraz, zahnat čas, ještě jinak řečeno by jej také mohl rozumně naplnit jako prázdnou láhev, do které vloží excelentní vzkaz adresovaný minulosti. Skoncoval jsem s vámi, amalgámové plomby. V oné časové mezeře, kdy – abychom to vyjádřili jeho oblíbeným ruským obratem – от нечего делать, by si deptán nemohoucností přece jen mohl ty staré šedivé kovy, směs rtuti a

ještě něčeho, snad stříbra, co má v ústech, dát vyměnit, i když ne přímo za zářící bílou, ale za tu doporučenou dvojku. Byl si však absolutně jist, že prázdnotu v ústech nevyplní, a to ani tím nejpřirozenějším barevným odstínem. Prázdnost ve společných ústech, v té společné minulosti, ve které Malíř, jeho krajan, s kterým se nedávno seznámil, měl kdysi také svoje amalgámy, zatímco dnes už, když ve chvíli probuzení sedí na malé kulaté židličce u jeho nemocniční postele, se bez okolků zeptá, zdali mu nebude vadit, tedy zdali se jako návštěva neurazí a nebude považovat za netaktnost, když si před jeho očima nasadí falešný chrup.

– Totiž cizí falešný chrup – neboť jeho vlastní, vysvětluje, už dávno někde zmizel. V nové vlasti.

Vůbec by mu nevadilo, dodává pomaleji, kdyby si je vůbec nenasazoval, jen pokud se to jemu samotnému zdá nutné. Ale bez zubů nedokáže mluvit, zvuky nejsou schopné v jeho ústech vznikat, dokud je bezzubý. Hlava je jediná část těla, kterou má jako portrétista jakžtakž prostudovanou. Ale jazyk, to je vaše doména, prohlásí. Bez zubů mluví měkce, dětsky šišlá, slova spolu splývají.

Doktor Rostam, Peršan, jak se mu běžně říkalo, byl pouze dva roky starý, když se ocitl v této zemi, ve své nové a definitivní – a jak často zdůrazňoval, horoucně milované a opatrně kritizované – vlasti, i přízvuk měl naprosto dokonalý, však na něj byl také patřičně hrdý, způsobem mluvy doprovázeným pilnou prací obličejových svalů připomínal hlasatele, prostě ovládal jazyk bez chybičky. Vždyť ten, kdo přijede, má povinnost (nebo možnost?) osvojit si to, co je dokonalé. A právě tato suverénní dokonalost zakrývala jeho cizí původ, na který v řeči narážel jen málokdy a nejasně. Ve dvou letech si sice nemohl přivést žádnou cizokrajnou zubní plombu, ale jeho příliš zřetelně artikulované věty zmírňuje měkká a chápavá intonace, neboť tuší, že v hloubi trvání pacienta na jeho starých plombách, kdesi v hloubi pod těmi plombami je jakási nepojmenovatelná tvrdohlavost, která jako cement cizí materiál nepustí, a také něco

iracionálního a zbytečného, nechota odloučit se od své dobře viditelné cizoty. Ale doktor Rostam má pochopení pro tuto lidskou tvrdohlavost, na kterou, jak říká, nechce mít názor, vždyť on složil jen obyčejnou lékařskou přísahu. Že bude léčit. A ne... Tady se zarazil a začal hledat správný význam, aby to mohl nazvat – co je to vlastně, kosmetika nebo snad modernizace? Ale sám pacient mu přispěchá na pomoc.

– Až ty plomby jednou vypadají, může být řeč o výměně – prohlásí rozhodným tónem majitel zubů, jako by v takových věcech vynášel rozhodnutí on.

Čas uplývá s ostatními zuby, začínají s můstkem a vytvářením kořenů, což si žádá usilovnou práci, ale amalgámy jsou neotřesitelné.

V nové vlasti dostal k amalgámům novou plombu až poté, co měl méně volna a nemohl už jako v době studií naskočit na první vlak, jakmile ho zabolet zub, protože byl děravý nebo vypadla plomba. Čištění zubů si nikdy nedovedl zamilovat, čistil si je bez víry a vášně, ne jako ten mladý Američan, se kterým se při svém prvním pobytu na koleji pravidelně potkával v umývárkách: Mladík si s oduševnělou tváří, hledě vysoko nad zrcadlo, dlouhé minuty čistil zuby – on šel mezitím na záchod a osprchoval se – a neustále jen pozoroval strop, jako by si neobyčejně důkladně prohlížel fresky v Sixtinské kapli. Z něho nikdy žádný Američan nebude, to by musel mít ke svým zubům mnohem hlubší a láskyplnější vztah.

A tak šel s čerstvě objeveným děravým zubem na obvodní zdravotní středisko, kam oficiálně patřil. Zubař, k němuž se objednal, když pohlédl do neznámých úst, která se mu otevřela před očima, mu udiveně a se zájmem o zvláštní úkazy, jako člověk zanícený pro svůj obor a jeho minulost, položil otázku: – Odkudpak jste?

S vypáčenou čelistí, na které mu ještě navíc visela odsávačka slin bolestivě se zabodávající do měkké dolní sliznice, nemohl odpovědět. Avšak než byla jeho ústa zbavena zubařských pomůcek a tamponů nasávajících do sebe přebytnou vlhkost, jeho příběh už dávno zubaře nezajímal.